

مهاجرین افغان در پاکستان، اخراج اجباری و پیامدهای آن

Afghan Refugees in Pakistan, Forced Repatriation, and its Consequences

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.16757789>

نصیر احمد نویدی^۱ و فتیح الله احدی^۲

چکیده

درین تحقیق کوشش شده تا بعد از بررسی تاریخچه مهاجرین افغان در پاکستان و کم و کیف آن، وضعیت کنونی آنها در روشنی آمار و ارقام به تصویر کشیده شود. حکومت موقت پاکستان در ماه اکتوبر ۲۰۲۳م فیصله نمود تا ۱.۷ میلیون افغان - به گفته آنها - فاقد مدارک قانونی را از آن کشور، به شکل فوری اخراج نماید. درین تحقیق انگیزه های اقدام به اخراج اجباری مهاجرین آنهم به این عجله و در موسم نامناسب، به بررسی گرفته شده است. واضح گردیده که تصمیم حکومت پاکستان مبنی بر اخراج مهاجرین افغان، همچنان عکس العمل های موافق و مخالف با عملیات اخراج مهاجرین در داخل پاکستان و در سطح بین المللی به بررسی گرفته شده که نشان می دهد در مجموع پله انتقاد و مخالفت نسبت به این اقدام دولت پاکستان سنگین تر است نسبت به تأیید و موافقت از آن. در اخیر هم روی پیامدهای انسانی اخراج اجباری مهاجرین و اثرات آن بر روابط دو کشور، صحبت شده و نتایج منفی آن که کندی بیشتر روابط میان کابل و اسلام آباد در عرصه های مختلف می باشد، نشان دهی گردیده است. در اخیر هم، پیشنهادهایی بخاطر تعامل درست با قضیه مهاجرین و عودت کننده گان به جهات ذی ربط، ارائه گردیده است.

واژه های کلیدی: پناهندگان، اخراج اجباری و کمیساریای پناهندگان افغان در پاکستان

^۱. عضو کادر علمی پوهنځی حقوق و علوم سیاسي پوهنتون سلام، +93787334457، nnawidy@gmail.com

^۲. استاد پوهنځی حقوق و علوم سیاسي، +93 79 170 5750، Fetehtullah.ahady2020@gmail.com

هدف تحقیق:

هدف ازین تحقیق دریافت علت های اخراج اجباری مهاجرین بدون مدرک افغان از پاکستان و بررسی تأثیرات سوء آن بر روابط دو کشور می باشد.

سوالات تحقیق:**سوال اصلی:**

چرا پاکستان در چنان شرائط نامناسبی دست به اخراج 1.7 میلیون از مهاجرین افغان از خاک آن کشور زد که از یک طرف اوضاع اقتصادی افغانستان درست نبوده و زمستان سرد پیش روی بود و از جانب دیگر، اداره امور پاکستان را حکومتی سرپرست به پیش می برد که مسئولیت اصلی آن برگزاری انتخابات و اداره امور روزمره بود، نه فیصله در امور پیچیده و قضایای سرنوشت سازی چون موضوع مهاجرین.

سوالات فرعی:

1. مهاجرین افغان در پاکستان در چه وضعیتی قرار دارند و آیا واقعاً آنها برای دولت و مردم پاکستان مشکل ساز اند؟
2. انگیزه اصلی اخراج مهاجرین از پاکستان چی می باشد؟
3. پیامدهای این اقدام در مجموع و تأثیرات آن بر روابط دو کشور همسایه چه می باشد؟

روش تحقیق:

این تحقیق به روش کمی و کتابخانه ای صورت پذیرفته و کوشش شده است تا از راه جمع آوری معلومات دست یک و تحلیل درست راپورهای مختلف پیرامون موضوع اخراج اجباری مهاجرین افغان از پاکستان، علت اصلی این اقدام و پیامدهای آن، مشخص گردد. درین تحقیق روی شواهد و نقل قول های جانب پاکستانی در مورد آزار و اذیت مهاجرین و علت های بیرون ساختن افغان ها تمرکز بیشتر شده است.

مقدمه:

سابقه مهاجرت افغان ها به پاکستان اکنون نزدیک به نصف قرن می رسد. علت اصلی این مهاجرت ها، کشمکش های داخلی، عدم ثبات سیاسی و استبداد در داخل افغانستان بوده است. آغاز این مهاجرت ها بر می گردد به دهه هفتاد میلادی که نظام شاهی در کشور سقوط یافته و جای آنرا نظام جمهوری گرفت. ده ها تن از فعالان نهضت اسلامی افغانستان، اندکی بعد از کودتای سردار محمد داود خان (26 سرطان 1352ش/17 جولای 1973م) به پاکستان مهاجرت اختیار نمودند که در داخل کشور مورد تعقیب و بازجویی استخبارات و پولیس رژیم قرار گرفته و صدها تن آن ها به زندان ها انداخته شدند. در میان زندانیان، تعدادی از افراد خانواده سلطنتی و رجال سیاسی زمان سلطنت نیز حضور داشتند. پنج سال بعد، کودتای دیگری در (7 ثور 1357ش/28 اپریل 1978م) به رهبری افسران حزب دیموکراتیک خلق افغانستان صورت گرفت که در اثر آن نه تنها رئیس جمهور سردار محمد داود خان با اکثریت اعضای فامیل وی در قصر گلخانه از بین برده شد، بلکه عملیات وسیعی برای دستگیری فعالان نهضت اسلامی و تمام مخالفین نظام جدید، به راه انداخته شد. به تعقیب کودتا، سلسله مهاجرت افغان ها، به شمول مهاجرت جوانان تعلیم یافته و نخبه گان کشور به پاکستان سرعت یافت.

رژیم خلقی که با عقیده، عنعنات، تاریخ و ارزش های مردم افغانستان در تصادم قرار داشت، به زودی با مخالفت شدید مردم و مقاومت آنها به اشکال مختلف روبرو گردید. این رژیم که به هیچ نوع گفتگو و نرمش با مخالفین نظام باور نداشت، به شیوه سرکوب و اختناق دوام داده، مردم افغانستان را مجبور به فرار از کشور و یافتن پناهگاه های امن در کشورهای همسایه نمود. به این ترتیب، روند مهاجرت جمعی به کشورهای همسایه، به خصوص پاکستان شتاب بیشتر یافت.

به اساس ارقام اداره مهاجرت سازمان ملل متحد UNHCR تعداد مهاجرین افغان در پاکستان که در سال 1978م نزدیک به 80 هزار تن بود، در اواخر سال 1979م به 400 هزار تن رسید³. در جدی 1358 هـ ش/ دسامبر 1979م که نظام خلقی در سراسر کشور با مقاومت شدید سیاسی و نظامی در داخل مواجه گردیده بود، نیروهای نظامی اتحاد جماهیر شوروی به کشور حمله نمود تا قیام ملت را سرکوب و رژیم کمونستی را از سقوط نجات دهد.

وجود نیروهای اشغالگر اتحاد شوروی سبب بی ثباتی بیشتر سیاسی و گسترده گی مقاومت مردمی در کشور گردید. فتوای جهاد علیه نیروهای اشغالگر توسط علمای کشور صادر گردیده و بسیج عمومی بخاطر جهاد علیه نیروهای اجنبی و إسقاط رژیم کمونیست، در سرتاسر کشور آغاز یافت. نیمه اول دهه هشتاد میلادی به علت جنگ های سخت و بمباردهای شدید قشون سرخ، شاهد مهاجرت های گسترده مردم افغانستان به کشورهای همسایه از جمله پاکستان بود.

به تعقیب شکست مفتضحانه و خروج نیروهای اتحاد شوروی از افغانستان در دلو 1378 هـ ش، بازگشت مهاجرین افغان به مناطق آزادشده و خارج از سیطره حکومت داکتر نجیب الله، به کندی آغاز یافت. این روند، دو سال بعد (ثور 1371 هـ ش)، بعد از سقوط سقوط رژیم داکتر نجیب با شتاب زیادی ادامه یافت، درین دوران تقریباً 4 میلیون مهاجر به کشور بازگشتند. اما همزمان با آغاز جنگ های داخلی میان تنظیم های جهادی، بخاطر تثبیت جایگاهشان در نظام جدید کشور، روند مهاجرت به بیرون از کشور دوباره شدت گرفت، اما در این مرحله نسبت به مرحله اشغال شوروی، پناهجویان افغان در کشورهای همسایه با سردی استقبال شدند.

پس از حادثه 11 سپتامبر 2001م که برج های مرکز تجارت امریکا مورد حمله قرار گرفت، جورج بوش پسر؛ رئیس جمهور وقت ایالات متحده، سازمان القاعده را - که مراکزشان در افغانستان بود- مسؤول دانسته و به همین بهانه افغانستان را مورد تجاوز نظامی خود قرار داد. در دوران این جنگ، در اثر حملات شدید و بمباردمان نیروهای آمریکایی و ناتو، نزدیک به 300 هزار افغان دوباره مجبور به ترک خاک افغانستان و مهاجرت به پاکستان شدند. پس از کنفرانس بن که یک نظام موقت در کابل تشکیل شد و افغان ها نسبت به استقرار کشورشان امید بیشتر یافتند، تقریباً 3.2 میلیون افغان از پاکستان و ایران تا سال 2005م به کشور بازگشتند. اما زمانی که جنگ میان حکومت دست نشاندۀ امریکا در کابل و حرکت طالبان شدت گرفت، سلسله مهاجرت ها باز آغاز یافت، این روند پس از سال 2014م افزایش بیشتر یافت.⁴

در ماه مارچ 2003م، توافقنامه ای سه جانبه بین (افغانستان-پاکستان- اداره مهاجرت سازمان ملل متحد) به امضا رسید و در سال 2005م، اولین سرشماری عمومی مهاجرین افغان در پاکستان انجام شد. بر اساس این سرشماری 3047000 افغان در پاکستان

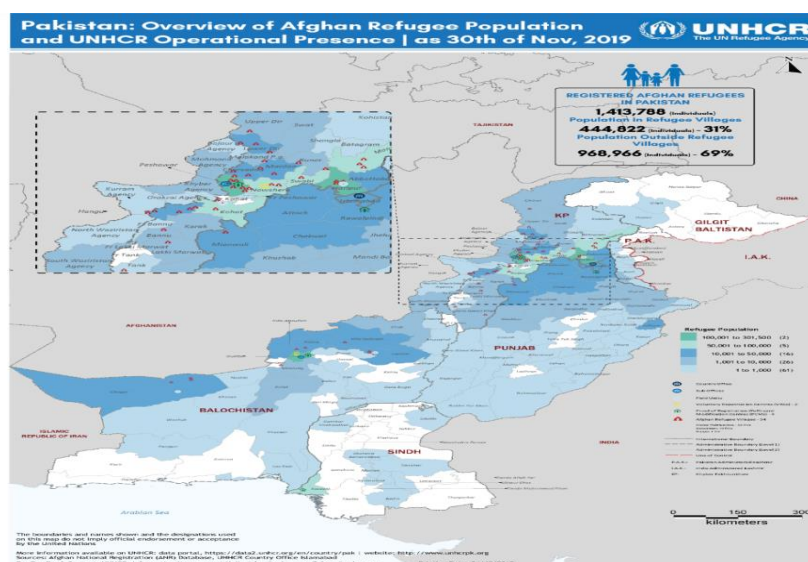
³- and Proposed 1980-Session Executive Committee, Report on UNHCR Assistance Activities in 1979 August 1980, 31st 14-UNHCR, A/AC.96/577
.Voluntary Funds Programmes and Budget for 1981, par. 602, p. 175

⁴ , available at: <https://www.unhcr.org/statistics/%20STATISTICS/4486ceb12.pdf>- UNHCR, Refugee Statistics, February 2005

پناهنده بودند. به طور کلی 58 درصد مهاجران افغان در خارج از کمپها و 42 درصد در کمپها زندگی می کردند و حدود 51 درصد از این پناهندگان قبل از سال 1985م به پاکستان مهاجرت کرده بودند.⁵

تعداد مهاجرین افغان در پاکستان، ارتباط مستقیم به ثبات سیاسی و وضعیت داخلی کشور داشته همواره در تغییر بوده است. از همین رو، هم حتی احصائیه های سال های نزدیک از همدیگر تفاوت دارند. در عین حال، تفاوت آشکاری وجود دارد میان ارقامی که توسط اداره مهاجرت سازمان ملل متحد داده شده و میان ارقامی که توسط حکومت پاکستان ارائه شده است.

از اکتوبر سال 2006م تا فبروری سال 2007م، در مجموع 2161984 افغان در این کشور راجستر شدند و کارت (شهروند افغان PoR) به آنها داده شد.⁶ تعدادی از این مهاجرین به کشور بازگشتند و به همین دلیل در سال 2015م تقریباً 1554910 مهاجر راجسترشده افغان در پاکستان زندگی می کردند.⁷ این تعداد در سال 2019م اندکی کاهش یافت و به 1.4 میلیون نفر رسید.⁸ آن وقت، آمار دقیقی از مهاجرین راجسترناشده افغان وجود نداشت؛ ولی به گفته وزیر سرحدات پاکستان، تعداد مهاجرین راجسترناشده افغان در سال 2015م تقریباً 1.4 میلیون نفر تخمین می شد.⁹

تفصیلات حضور مهاجرین افغان در پاکستان را ازین نقشه که مربوط سال 2019م سازمان مهاجرت ملل متحد می شود، می توان یافت: <https://data.unhcr.org/ar/documents/details/73149>

وضعیت کنونی مهاجرین در پاکستان:

همزمان با سقوط حکومت محمد اشرف غنی در ماه اگست (2021م)، روند مهاجرت افغانها برای مدتی دوباره سرعت گرفت و هزاران افغان راه مهاجرت به کشورهای همسایه و سایر کشور های

جهان را پیش گرفتند. کمیساری عالی سازمان ملل متحد در امور مهاجرین تنها از فبروری 2021م تا فبروری 2022م بیش از 117000 پناهجوی جدید افغان در پاکستان را ثبت کرده است. 35000 نفر از این پناهجویان تنها در ماه اگست وارد پاکستان شده بودند.¹⁰

⁵ - <https://www.unhcr.org/news/pakistan-unhcr-say-census-counts-3-million-afghans>

⁶ - UNHCR, Registration of Afghans in Pakistan, Briefing Notes, 16 Feb 2007, see it online: <http://www.unhcr.org/45d58a692.html>

⁷ - UNHCR, 2015 Year-End report in Pakistan. Available at: <https://reporting.unhcr.org/sites/default/files/pdfsummaries/GR2015-Pakistan-eng.pdf>

⁸ - UNHCR, 2019 Year-End report in Pakistan. Available at: <https://reporting.unhcr.org/sites/default/files/pdfsummaries/GR2019-Pakistan-eng.pdf>

⁹ - Express Tribune, Pakistan to register 1.4m Afghan refugees by July: minister, 11 March 2015, retrieved at 9 May 2015, see it online: <http://tribune.com.pk/story/851602/pakistan-to-register-1-4m-afghan-refugees-by-july-minister/>

¹⁰ - European Union Agency for Asylum, "EUAA publishes report on Afghan refugees in Pakistan" May 2022. Available at: <https://euaa.europa.eu/news-events/euaa-publishes-report-afghan-refugees-pakistan>

بر اساس آمار و برآوردهای نهادهای بین المللی در جنوری سال 2022م، در مجموع 3 میلیون مهاجر راجستر شده و غیرراجستر افغان در این کشور زندگی می کردند. در این جمع، 1.4 میلیون نفر دارنده کارت های مهاجرت (PoR)، حدود 840000 نفر دارای کارت های "شهروند افغان" (ACC) بودند، و بقیه راجستر نشده بودند¹¹.

طبق آمار منابع پاکستانی، در حال حاضر در مجموع حدود 3.7 میلیون افغان در پاکستان زندگی دارند. ازین میان 1.32 میلیون آن دارای کارت های مهاجرت (PoR) می باشند، 88299 ایشان کارت شهروندی افغان (ACC) می باشند که بیشتر در ایالت پنجاب زندگی دارند و 775.000 فاقد اسناد می باشند.

طبق احصائیه ها، 69 فیصد افغان در شهرها زندگی نموده و در جامعه پاکستانی مدغم شده اند، در حالیکه 31 فیصد باقی مانده در کمپ های مهاجرین زندگی دارند که توسط دفتر "کمشنری افغان" و اداره مهاجرت ملل متحد UNHCR تنظیم می گردند. بیشتر از 55 فیصد افغان ها در ایالت خیبر پختونخوا، 26 فیصد شان در ایالت بلوچستان، و بقیه در ایالت های سند و پنجاب زندگی دارند. علاوه بر اینها، حدود 600.000 تن که بعد از اگست 2021م به پاکستان مهاجرت نموده اند و در اسلام آباد و شهرهای کلان دیگر زندگی دارند، از طرف حکومت پاکستان به این شرط پذیرفته شده اند که به همکاری اداره مهاجرت سازمان ملل و جامعه بین المللی روی اقامه مجددشان در کشورهای سومی کار صورت گیرد و در جرائم و قاچاق در داخل پاکستان ملوث نشوند.¹²

کمپاین اخراج جبری مهاجرین اکتوبر 2023م

به تاریخ 3 اکتوبر (2023م) سرفراز بگتی؛ وزیر سابق داخله در حکومت مؤقت صدر اعظم انورالحق کاکر، اعلان نمود که تمام اتباع خارجی غیر قانونی، از کشور اخراج خواهند شد، وی به رسانه های پاکستانی گفت: "به مهاجران غیرقانونی تا اول نوامبر وقت دادیم تا با رضایت خود به ممالک خود برگردند و اگر تا مهلت داده شده خارج نشوند، ما آن ها را دیپورت می کنیم و بعد از اول نومبر کسی بدون پاسپورت وارد پاکستان شده نمی تواند. از تاریخ ده اکتوبر تا سی و یک اکتوبر افغان ها اجازه ماندن با تذکره الکترونیکی را دارند و بعد از آن فقط با پاسپورت و ویزه وارد پاکستان شده می توانند". وی همچنان هشدار داد که پناهجویان بدون اسناد اگر خودشان تا اول نوامبر از پاکستان خارج نشوند، به زور اخراج خواهند شد.¹³ بگتی گفت که بخاطر تنظیم پروسه اخراج مهاجرین افغان از آن کشور، پولیس ویژه ای تشکیل خواهد شد. این تصمیم اساساً در کمیته آپکس¹⁴ APEX گرفته شده که یکی از کمیته های سه گانه شورای تسهیل سرمایه گذاری ویژه یا سیفک SIFC¹⁵ می باشد که وظیفه آن تشویق و تنظیم سرمایه گذاری به خاطر تنشیت اقتصاد پاکستان در سطح کل کشور می باشد. سازمان سیفک توسط نخست وزیر به همکاری لوی درستیز اردوی پاکستان به پیش برده می شود و شامل کابینه فدرال، وزرای اعلا و تعدادی دیگر از وزرای صوبه ها می باشد.

به تعقیب اعلان وزیر داخله، جنرال عاصم منیر، لوی درستیز اردوی پاکستان که مسئولیت تصمیم گیری های کلان در قبال افغانستان را در انحصار خود دارد، از روند اخراج اجباری مهاجران افغان از این کشور حمایت کرده و گفت که این تصمیم به «نفع

¹¹ - Ibid.

¹² - POLICY BRIEF, Islamabad Policy Research Institute (IPRI), number 3, October 2023, available at:

<https://ipripak.org/afghan-refugees-and-apex-committee-decision-to-deport-illegal-migrants-from-pakistan/>

¹³ - <https://tolonews.com/fa/afghanistan-185386>

¹⁴ - Apex committee is one of the third branches of the Special Investment Facilitation Council (SIFC) <https://www.sifc.gov.pk/organization>

¹⁵ - Special Investment Facilitation Council (SIFC), is a powerful organization, concentrated on investment in Pakistan, for more details please visit the: <https://www.sifc.gov.pk/organization>

پاکستان» است، وی ضمن دیدار از پیشاور اظهار داشت: "اتباع خارجی غیرقانونی به صورت جدی بر امنیت و اقتصاد پاکستان تأثیر می گذارند. تصمیم حکومت برای بازگرداندن آنها به نفع پاکستان گرفته شده است."¹⁶

وزیر خارجه حکومت مؤقت پاکستان جلیل عباس جیلانی نیز ازین فیصله حکومت خود دفاع نموده گفت: هیچ کشوری مهاجران غیر قانونی را اجازه ورود به خاک خود نمی دهد، بعد از چهل سال میزبانی، اکنون پاکستان تصمیم گرفته که مهاجران افغان به کشورشان برگردند، وی این تصمیم پاکستان را کاملاً مطابق طرز العمل های بین المللی دانست.¹⁷ به تعقیب آن، ممتاز زهره بلوچ، سخنگوی وزارت خارجه پاکستان نیز گفت: پاکستان مخالف افغان ها نیست، بلکه مخالف مهاجرین غیر قانونی است از هر کشوری که باشند و آنها را حتماً اخراج خواهد کرد.¹⁸ به تعقیب اعلان پالیسی جدید، پولیس اسلام آباد نیز اعلان نمود که باشندگان خارجی اجازه سکونت و شب باشی درمساجد و مدارس این شهر را ندارند. هرچند در بیانیه پولیس از کشور مشخصی نام برده نشده، اما اکثر آنانی که مساجد و مدارس پاکستان را برای اقامت اختیار می کنند، شهروندان افغان اند.¹⁹

با وصف اینکه تصمیم اخیر پاکستان مبنی بر اخراج فوری مهاجرین بدون اسناد از آن کشور، تعدادی را در داخل آن کشور خوش ساخت و رجال حکومت مؤقت با آب و تاب از آن دفاع نمودند، اما کسانی که این تصمیم حکومت را عجولانه خوانده و با آن مخالفت نشان دادند هم کم نبودند. منتقدان این تصمیم شخصیت های مهمی در سطح پارلمان و سنای آن کشور، ژورنالستان شناخته شده، رجال سیاسی و حرکت های سیاسی بودند که اقوال چندتن شان طور نمونه اینجا نقل می گردد:

عمران خان؛ صدر اعظم پیشین پاکستان و رهبر حرکت انصاف پاکستان، ضمن ارسال پیامی به تاریخ 8 دسامبر از داخل زندان، از اقدام اخراج مهاجرین افغان انتقاد نموده گفت: "افغانستان همسایه مسلمان و برادر ماست و مردم دو کشور از قرن ها باهم ارتباط برادری دارند." وی اضافه نمود که پاکستان 40 سال خدمت مهاجرین افغان را نمود، اکنون این مهمان نوازی چهل ساله به خاطر پالیسی غلط حکومت از بین می رود." خان اضافه نمود که: "1.5 میلیون مهاجر، بر شانه های ملت 250 میلیونی، بار گرانی نیست... این اقدام باعث ایجاد احساسات منفی افغانها در برابر پاکستان شده و ممکن سبب خرابی روابط طویل المدت بین دوکشور شود."²⁰ انصار برنی وزیر سابق حقوق بشر پاکستان اعلام کرد که اعزام مهاجران غیرقانونی یک موضوع سیاسی نیست، بلکه یک موضوع حقوق بشری است و همچنین نقض قوانین بین المللی است. فرحت الله بابر، عضو کمیسیون حقوق بشر و سناتور سابق پاکستان به تصمیم دولت مبنی بر اعزام مهاجران غیرقانونی واکنش نشان داد و آن را «ناعاقبت اندیشه ترین و غیرانسانی ترین تصمیم» خواند. بابر با اشاره به اینکه دولت های موقت تنها مسئول برگزاری انتخابات آزاد و عادلانه هستند، گفت: این دولت ها نمی توانند چنین تصمیمی بگیرند.

خانم نیلوفر بختیار؛ رئیس کمیسیون ملی پاکستان برای حرمت زنان نیز به تاریخ 31 اکتوبر، ضمن نامه ای از وزیر داخله مؤقت پاکستان در خواست تجدید نظر در مورد اخراج آن عده زنان غیر راجستر شده افغان را نمود که ممکن است بازگشت به افغانستان

¹⁶ - <https://www.bbc.com/persian/articles/cqqpww0ek9lo>

¹⁷ - <https://dailysubnews.com/afghan-and-pakistan/>

¹⁸ - Ibid.

¹⁹ - Afghanistan international TV Channel Youtbe.com/

²⁰ - <https://www.bbc.com/pashto/articles/c252r9yqzn2o>

باعث ایجاد مشکلات برای آنها شود. نیلوفر بختیار درین نامه، تعداد زنان مهاجر آسیب‌پذیر را 30 هزارتن معرفی کرده که به قول او، به خاطر حفاظت از خودشان به پاکستان پناه آورده اند.²¹

عارف حسن؛ نویسنده، فعال اجتماعی و برنده مدال "هلال امتیاز" دومین مدال ملی بزرگ در پاکستان ضمن مقاله‌ای در روزنامه معتبر "دان" تصمیم اخراج اجباری مهاجرین افغان توسط حکومت مؤقت را به شدت مورد انتقاد قرار داده نوشت: "بر اساس قانون شهروندان، هر کسی که در پاکستان متولد شود شهروند پاکستان است، اگر این قانون را اعمال کنید، تعداد نسبتاً کمی از افغان‌ها به کشور بازگردانده خواهند شد." وی هم چنان از وضعیت بد بازداشت‌گاه‌ها و نحوه اخراج مهاجرین انتقاد نموده می‌نویسد: "اخبار نگران‌کننده‌ای از بازداشتگاه‌های افغان‌ها و از پوسته‌های پولیس که در گردآوری آن‌ها دست دارند، منتشر می‌شود. مواردی وجود دارد که کودکان خردسال در حالی که پدر و مادرشان به عقب رها شده اند، به افغانستان فرستاده شده اند. مواردی وجود داشته است که زنان و نوزادان شان را به زور و بدون وجود اقارب مرد، در سرویس‌ها به طرف افغانستان سوار کرده اند... علاوه بر این، کارکنان ادارات دولتی به افراد حاضر در بازداشت‌گاه اجازه ملاقات با خانواده یا وکلای شان را نمی‌دهند و همچنین مواردی وجود داشته است که تبعید شده گان، اعم از پیر و جوان، بدون هیچ دلیل واضحی توسط پولیس و نیروهای رنجر مورد ضرب و شتم قرار گرفته اند." عارف حسن همچنان به وجود فساد در روند اخراج اجباری شهروندان افغانستان اشاره نموده می‌گوید شخصاً یک افغان را می‌شناسد که ماهانه 20 هزار روپیه به یک فرد رابط می‌پردازد تا از روند اخراج مصئون بماند.²²

شدیدترین عکس العمل در مورد اخراج مهاجرین افغان، توسط سناتور مشتاق احمد خان؛ عضو مجلس سنای پاکستان نشان داده شد که جماعت اسلامی پاکستان را در مجلس سنای آن کشور تمثیل می‌کند. وی تصمیم پاکستان مبنی بر اخراج مهاجرین افغان را تصمیمی نادرست و در تضاد با منافع دو کشور خوانده حکومت مؤقت را فاقد صلاحیت گرفتن چنین تصمیم‌های بزرگ، دانست. وی ضمن دفاع از موجودیت قانونی مهاجرین سابقه افغانستان در پاکستان، مقامات نظامی آن کشور را به بی‌مبالاتی و اخذ رشوت از مهاجرین جدید متهم ساخته گفت: از هر مهاجری که بعد از تسلط طالبان بر افغانستان، پاکستان آمده اند، حد اقل یکصد هزار روپیه رشوه اخذ گردیده است. وی با صراحت گفت که این رشوت را همان‌هایی گرفته اند که وظیفه شان حفاظت از سرحدات است (یعنی مؤظفین اردوی آن کشور).²³

موقف حکومت افغانستان از اخراج مهاجرین

با وصف مشکلات متعددی که امارت اسلامی افغانستان در داخل و بیرون کشور با آن دست و پنجه نرم می‌کند و با وصف انزوای بین‌المللی‌ای که در آن به سر می‌برد، موقف جدی‌ای در برابر پالیسی اخراج مهاجرین اختیار نمود. کمی بعد از اعلان اخراج اجباری مهاجرین افغان توسط حکومت پاکستان، ذبیح الله مجاهد، سخنگوی امارت اسلامی در واکنش به اظهارات وزیر داخله پاکستان گفت: "رفتار حکومت موقت پاکستان در برابر مهاجران افغان، پذیرفتنی نیست." وی اضافه نمود: «ما خواهان این هستیم که با مهاجرین افغان تعامل انسانی و اسلامی صورت بگیرد، اگر آن‌ها اسناد ندارند و غیرقانونی آن‌جا هستند که سال‌ها بودند، بخاطر برگشت شان راه‌های مناسب اختیار شود». مجاهد همچنان در صفحه (ایکس) خود نوشت: «... باید جهت پاکستانی بر پلان خود در این رابطه تجدید نظر کند. مهاجرین افغان در مشکلات امنیتی آن کشور دست ندارند.» به گفته او؛ حکومت پاکستان تا مدتی که

²¹ - <https://www.independenturdu.com/node/151326>

²² - <https://www.dawn.com/news/1788912>

²³ - <https://www.youtube.com/watch?v=0pCq2uV8EAg>

مهاجران افغان به اختیار خود و آهسته از پاکستان بیرون می آیند، تحمل داشته باشد²⁴. به تعقیب آن، امارت اسلامی با صدور اعلامیه‌ای ۸ ماده‌ای؛ به تاریخ ۹ ماه عقرب ۱۴۰۲ هـ ش، از کشورهایی که میزبان مهاجران افغان اند خواست که افغانان مهاجر را با زور و جبر از کشورهای شان بیرون نکنند، بلکه به آنان وقت بدهند و درین رابطه از حسن همجواری، اخوت اسلامی و عاطفه بشری کار بگیرند.²⁵ ملا محمد یعقوب؛ وزیر دفاع حکومت سرپرست نیز تصمیم پاکستان مبنی بر اخراج مهاجرین افغان را "ناعادلانه" خواند و از ملل متحد، مردم پاکستان و علمای دینی خواست که براسلام آباد فشار وارد کنند تا از این تصمیم خود منصرف شود.²⁶

مقامات امارت اسلامی، تنها به رد مطبوعاتی موقف پاکستان اکتفاء نکرده، ترتیبات وسیعی را بخاطر استقبال از هموطنان تازه وارد و جابه جایی مؤقت آنها، روی دست گرفت. به این منظور، کمیسیون عالی رتبه‌ای متشکل از ۳۱ عضو به ریاست عبدالسلام حنفی، معاون اداری ریاست الوزرا و عضویت ملا خیرالله خیرخواه سرپرست وزارت اطلاعات و فرهنگ، الحاج خلیل الرحمان حقانی سرپرست وزارت مهاجرین و عودت کنندگان، مولوی عبدالقدیر احمد معین وزارت مالیه، و بلال کریمی معاون سخنگوی امارت اسلامی به شکل عاجل تشکیل و وارد عمل گردید.²⁷ ملا محمد حسن آخوند؛ رئیس الوزراء امارت اسلامی افغانستان نیز ضمن پیام کتبی به مناسبت روز جهانی مهاجران درین مورد گفت: "تمام بدنه نظام مشغول خدمت‌رسانی به شهروندان مهاجر عودت‌کننده خود است که نشان می‌دهد امارت اسلامی متعهد به حل مشکلات مردم خود به ویژه مهاجران است و آن را وظیفه دینی و ملی خود می‌دانند."²⁸ وی از مؤسسات مربوط مهاجرین، سازمان ملل متحد و کشورها خواسته‌است تا به مشکلات مهاجرین افغان در داخل افغانستان یا خارج از افغانستان رسیدگی کرده و از اخراج اجباری آنان جلوگیری نمایند.²⁹

در کنار کوشش‌های ادارات رسمی، مؤسسات خیریه ملی و بین‌المللی، تجار ملی و افغانان توانمند در داخل و خارج کشور نیز، از همان روزهای اول اخراج جبری مهاجرین، کمک‌های بی‌شائبه‌ی‌شان را به دروازه‌های طورخم و سپین بولدک رسانیده از هموطنان تازه وارد با آغوش گرم استقبال نمودند. چنانکه معاون اقتصادی ریاست الوزراء از تجار ملی، مؤسسات خیریه، مردم افغانستان و نهادهای بین‌المللی مربوط به مهاجرین اظهار امتنان نمود که بخاطر بحران عودت ناگهانی مهاجرین افغان در کنار امارت اسلامی ایستادند و قدر توان خود با عودت‌کننده گان همکاری نمودند و از آنها خواست تا در آینده نیز به همکاری‌ها و دستگیری از مهاجرین دوام دهند.³⁰

مواقف و عکس‌العمل‌های جهانی

فیصله غیر مترقبه پاکستان در مورد اخراج مهاجرین افغان از پاکستان، سازمان‌های بین‌المللی به شمول کمیساری عالی پناهنده گان UNHCR را شوکه نموده باعث انتقادات تندشان از حکومت آن کشور گردید. چنانکه "لیونارد زولو"³¹، نماینده کمیساری عالی پناهندگان سازمان ملل در افغانستان، در مورد فیصله اخیر پاکستان گفت: «این ورود دسته جمعی نمی‌توانست در زمان بدتر از این اتفاق بیفتد. ما با بسیاری از نیازهای انسانی دارای اولویت، و تعداد زیادی از افراد وارد شده سر و کار داریم که

²⁴- <https://anisdaily.com/?p=20188>

²⁵- دافغانستان د اسلامی امارت د ویاند دفتر، شماره ۵۴۳، ۲۰۲۳/۱۰/۳۱ م <https://rta.af/fa/article1497-2/>

²⁶- <https://da.azadiradio.com/a/32624507.html>

²⁷- <https://rta.af/fa/article1497-2/>

²⁸- پیام-الحاج-ملا-محمد-حسن-آخوند-رئیس‌ال <https://dailies.gov.af/>

²⁹، دافغانستان د اسلامی امارت د ویاند دفتر، شماره ۵۴۳، ۲۰۲۳/۱۰/۳۱ م <https://rta.af/fa/article1497-2/>

³⁰- <https://da.azadiradio.com/a/32624507.html>

³¹- Leonard Zulu, UNHCR's Representative in Afghanistan

بسیاری از آنها بدون هیچ گونه حمایت خانواده یا مکانیزم های متبادل در اینجا هستند. آنها مجبورند زمستان بسیار تلخ و زمان سختی را در پیش داشته باشند³². خانم فیلیپا کندلر، نماینده کمیساری عالی پناهندگان سازمان ملل در پاکستان در نشستی در ژنو گفت: «اعلام تصمیم اخراج مهاجرین افغان و اقدامات بعدی، از جمله گزارش های ایجاد ارباب توسط مقامات محلی و اخراج توسط صاحب خانه ها، احساس وحشت ایجاد کرده است». او تاکید کرد که بازگشت افغان ها باید داوطلبانه باشد و پاکستان باید افراد آسیب پذیری را که نیاز به حمایت بین المللی دارند شناسایی کند³³.

سازمان شفافیت بین المللی (Amnesty International) یک روز قبل از فرا رسیدن ضرب الاجل اول نوامبر برای اخراج اجباری مهاجرین افغان، این سیاست حکومت مؤقت پاکستان را مورد انتقاد شدید قرار داده ضمن اعلامیه ای اظهار داشت: "عفو بین الملل قویاً از دولت پاکستان درخواست می کند که فوراً تصمیم خود مبنی بر اخراج اجباری پناهجویان ثبت نشده افغان را پیش از موعد مقرر لغو کند. پاکستان باید به تعهدات حقوقی بین المللی خود از جمله اصل عدم بازگرداندن [اجباری] و توقف سرکوب و آزار و اذیت پناهجویان افغان در سراسر کشور عمل کند." مدیر ارشد شفافیت بین المللی؛ آقای "دیپروز موچینا"³⁴ اظهار داشت: "بیش از 1.4 میلیون پناهنده در معرض خطر بیرون راندن از جایی هستند که در آن پناه گرفته اند و آنرا خانه خود می دانند. هنوز زمان وجود دارد که پاکستان امروز به سرعت عمل کند تا از ایجاد بحرانی که در آن خانواده ها بی خانمان می شوند، از دسترسی به معیشت و خدمات اولیه محروم می شوند و پیش از ماه های سخت زمستان از هم جدا می شوند، جلوگیری شود". آقای دیپروز ادامه می دهد: "برای اکثریت قریب به اتفاق مهاجرین افغان زندگی و تحصیل در پاکستان ممکن است تنها شانس آنها برای تحصیل رسمی باشد. تعداد قابل توجهی از پناهجویان افغان از جمله روزنامه نگاران، مدافعان حقوق بشر، زنان معترض، هنرمندان و مقامات سابق دولتی سابق و پرسونل امنیتی نیز در صورت اجبار به بازگشت به افغانستان در معرض خطر آزار و اذیت و سرکوب توسط طالبان قرار خواهند گرفت"³⁵.

در حالیکه اخراج جبری مهاجرین افغان از پاکستان در مرحله حاضر، حد اقل به سرنوشت 1.7 میلیون انسان ارتباط می گیرد، ایالات متحده آمریکا از انتقاد صریح این اقدام پاکستان خود داری نموده به این قضیه انسانی کلان، از زاویه کوچکی داخل گردیده و آنرا در کنگوری خورده از مهاجرینی خلاصه نمود که بعد از تسلط طالبان بر کابل در اگست 2021م منتظر سفر به ایالات متحده آمریکا بوده و مؤقتاً در پاکستان اقامت دارند. چنانکه "ودانت پاتل" معاون سخنگوی وزارت خارجه آمریکا، پاکستان را پناهگاه مهم در روند تخلیه افغان ها عنوان نموده گفت که پاکستان شریک مهمی در اسکان مجدد افغان هایی بوده است که از افغانستان تخلیه می شوند و به دنبال اسکان مجدد هستند³⁶.

چرا پاکستان در چنین شرایط نا مساعدی تصمیم به اخراج مهاجرین افغان از آن کشور گرفت؟

³² - <https://www.unhcr.org/news/forced-returns-pakistan-deepen-afghanistan-s-humanitarian-crisis>

³³ - <https://www.afintl.com/20231121332> 3

³⁴ - Deprose Muchena, Amnesty International's Senior Director

³⁵ - <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2023/10/pakistan-decision-on-forced-returns-of-afghan-refugees- must-be-reversed-immediately/>

³⁶ - <https://tolonews.com/fa/afghanistan-185386>

رسانه ها و مقامات رسمی پاکستان، دلائل مختلفی از جمله: فشار اقتصادی، تنش های قومی، بی امنیتی و مشکلات اجتماعی ناشی از وجود مهاجرین در پاکستان را از علل اخراج مهاجرین افغان از آن کشور قلمداد می نمایند. بخاطر رسیدن به علت اصلی اخراج مهاجرین ازین کشور، ناگزیریم تمام علت های ذکر شده را مختصراً مورد بررسی قرار دهیم تا به علت اصلی یا علت العلل برسیم.

آیا مشکلات زبانی و اتنیکی در عقب این تصمیم قرار داشت؟

مهاجرین افغان طی نزدیک به چهاردهه، بیشتر در دو صوبه خیبر پختونخوا و صوبه بلوچستان بودوباش نموده اند و از لحاظ قومی و زبانی با مردمان محلی مشکلی ندارند، زیرا که قومیت واحد و زبان مشترک، آنها را باهم پیوند می دهد. در ایالت سند، به خصوص در شهر کراچی، این مشکل تا حدی وجود دارد. درین شهر سالها تنشهایی میان باشندگان سندهی و پشتون ها، وجود داشته است. آنانی که در کراچی از تعداد رو به ازدیاد پشتون ها و تغییر ترکیب دیموگرافیک (بشری) این شهر به نفع پشتون ها هراس دارند، به افغان های مهاجر ساکن در کراچی نیز از همین دیدگاه نگاه نموده طرفدار اخراج آنها ازین شهر می باشند.

قوی ترین حمایت از بازگشت اخراج افغان ها از پاکستان، از سوی ناسیونالیست های سندهی صورت می گیرد. زیرا که مهاجرت پشتون ها به این صوبه؛ به خصوص به مراکز شهری آن، ترکیب جمعیتی آن را تغییر داده است و اگر این روند ادامه یابد، جمعیت سندهی زبان ممکن است به یک اقلیت تبدیل شود. البته، تعداد بیشتر پشتون های مهاجر به ایالت سند را باشندگان صوبه خیبر پختونخوا تشکیل می دهد، نه مهاجران افغان که در ترکیب آنها تعداد زیادی از مردمان ازبیک و تاجیک کشور نیز حضور دارند. به هر حال، مهاجران زمین هایی را در مناطق شهری ایالت سند اشغال کرده اند و همچنین در حال تبدیل شدن به واسطه ای خدمت رسانی در عرصه تولیدات زراعتی هستند و این موقعیت، سبب حسادت مستقیم و غیر مستقیم بعضی ها می گردد. باشندگان شهر کراچی، به این باورند که افغان ها در جرایم و نا آرامی های سیاسی این شهر ملوث می باشند، جاییکه قتل و کشتارهای زیادی صورت گرفته و انسان ها تعذیب و شکنجه شده اند. اما به شهادت عارف حسین، نویسنده شهیر سندهی، ادعای نسبت دادن ارتکاب جنایات به مهاجران افغان در کراچی، ادعای درست نیست، برخلاف، به گفته وی "جنایت هایی که علیه جمعیت اصلی سند صورت می گیرد، نتیجه سیاست های نادرست دولتی بوده که با تأیید سیاستمداران قدرتمند سندهی طراحی و توسط بیروکرات های ارشد این ایالت اجرا شده است."³⁷ در سائر ایالت های پاکستان نیز، تنش های قومی میان مهاجرین افغان و باشندگان بومی آن کشور وجود نداشته، این مهاجرین سال های سال را در کنار مردم محل، در صلح و آرامش زنده گی نموده اند. به این اساس، تنش قومی میان مهاجرین افغان و مردم پاکستان نمی تواند علت و انگیزه اخراج اجباری آنها از آن کشور باشد.

آیا مشکلات اقتصادی و اجتماعی در عقب تصمیم اخراج مهاجرین قرار داشت؟

بدون شک، سرازیر شدن صدها هزار مهاجر افغان به پاکستان، بعد از 1979م میلادی، پیامدهای اقتصادی زیادی برای پاکستان در قبال داشت. در اواسط دهه هشتاد میلادی تعداد افغان ها در پاکستان نزدیک به 4 میلیون تن میرسید. بیشتر اینها در دو صوبه همجوار افغانستان، خیبر پختونخوا (آنوقت صوبه سرحد) و صوبه بلوچستان زندگی اختیار نمودند. این دو صوبه از لحاظ اقتصادی پس مانده تر از سائر صوبه های پاکستان بودند و با سرازیر شدن مهاجرین به آنجا، عامه مردم تاحدی متضرر شدند، ولی در عین حال فعالیت های اقتصادی نیز درین دو صوبه رونق بیشتر یافت و کسب و کار به راه افتید. آن ها به بازار کار و بار و تجارت داخل گردیده

³⁷ - <https://www.dawn.com/news/1788912>

فرصت ها را برای باشندگان محلی محدود کردند. مارکیت تبادلۀ اسعار و صرافی آهسته آهسته در انحصار آنها قرار گرفت و در سیستم ترانسپورتیشن و نقل و انتقال کالاهای تجاری نیز سهم کلانی را از آن خود ساختند. ولی تحلیلگران پاکستانی عموماً در رابطه به تأثیرات سوء اقتصادی ناشی از وجود افغان ها در پاکستان از مبالغه کار می گیرند و برخلاف، روی ابعاد مثبت این تأثیرگذاری کمتر تمرکز می نمایند، متن ذیل، تمثیلی از یک چنین طرز تفکر می باشد: "در ابتداء برای پاکستان مشکل بود بیش از 3 میلیون افغان را در خاک خود جا به جا سازد، در حالی که افغانستان میدان جنگ بود. به این ترتیب آنها به بار اقتصادی ای بالای شانه های پاکستان مبدل شدند. تعداد اندکی از مهاجرین افغان از لحاظ مالی قوی بودند و بیش از 60 فیصدشان بالای اقتصاد پاکستان بار شدند. بدون شک، مهاجران افغان در باب تقدیم کارگر، حواله های خارجی و تجارت، فوایدی برای پاکستان رسانیدند، مگر وجود تعداد زیاد مهاجرین باعث بالا رفتن تقاضای مواد مورد ضرورت در بازار و نتیجتاً سبب ایجاد تورم پولی گردید. مهمتر از همه اینکه مهاجرین افغان سبب زیاد شدن مشکل بیکاری در پاکستان شده اند، زیرا آنها با مزد کم و ساعات بیشتر، حاضر به کار می باشند. در مجموع، حضور افغان ها در پاکستان، باعث فشار اضافی بر زیرساخت های کشور اعم از تعلیم، مکاتب، شفاخانه ها و سائر تأسیسات اجتماعی گردیده است."³⁸

از لحاظ اجتماعی، بعضی ها افغان ها را متهم می سازند در جاهایی که به تعداد زیادتری زندگی دارند، سبب ایجاد تشویش و ناراحتی برای اهالی منطقه شده و آنها فکر می کنند که به حاشیه رانده می شوند. درین میان از شهرهای کویت، حیدرآباد و کراچی به طور خاص نام برده می شود.³⁹ همچنان، مقامات رسمی پاکستان افغان ها را متهم می سازند که در قاچاق، به شمول قاچاق مواد مخدر ملوث می باشند. آنها سهم افغان های مهاجر را در جرایمی که در آن کشور صورت می گیرد، بالا دانسته و آنها را در قتل ها و اختطاف هایی که صورت می گیرد، ملوث می دانند.

با صرف نظر از مبالغاتی که در نسبت دادن جرائم و ناملائمات به مهاجرین افغان صورت می گیرد، می توان پذیرفت که عامۀ مردم پاکستان وجود افغان ها در آن کشور را نوعی بار اضافی بالای جامعه و اقتصادشان تلقی می نمایند و شاید هم طرفدار بازگشت دوباره آنها به کشور خودشان باشند، ولی البته طبق یک پلان و به شکل تدریجی و با عزت. اما این تمایل، به هیچ صورت عامل تعیین کننده در تصمیم گیری اخیر حکومت پاکستان برای اخراج فوری مهاجرین نبوده است.

رسانه های اجتماعی و سوشل میدیا هر از گاهی صحنه جر و بحث و طعن و لعن میان کاربران افغان و اتباع پاکستان مبدل می گردد. این جر و بحث ها در دوران مسابقات کریکت؛ به خصوص مسابقه کریکت میان تیم های افغانستان و پاکستان، شدت بیشتر می یابد. در تازه ترین مورد، در ماه میزان 1402 هـ ش/ اکتوبر 2023م که تیم ملی کریکت افغانستان توانست در برابر حریف دیرینه اش (پاکستان) برای نخستین بار در جام جهانی کریکت پیروز شود، بعضی کاربران افغان صفحات اجتماعی، ضمن اظهار شادمانی ازین پیروزی، تیم پاکستان را مورد تمسخر قرار داده حرف های تند و تیزی در حق مردم و حکومت پاکستان نیز نوشتند. در مقابل، کاربران پاکستانی صفحات اجتماعی نیز به عین کار دست زده، افغان ها را نمک حرام و احسان فراموش توصیف نمودند. احساسات پاکستانی ها درین بار بخاطری هم تندتر بود که این باخت در شهر چنای هندوستان؛ دشمن درجه یک پاکستان به وقوع پیوسته بود. ابراهیم زدران که بیشترین امتیاز را در این مسابقه برای افغانستان کسب کرد و به عنوان بهترین بازیکن آن اعلام شد، در حضور رسانه ها گفت این پیروزی را به مهاجرانی تقدیم می کند که به اجبار از پاکستان اخراج می شوند. بازی کریکت زمانی رقابت های

³⁸ - Socio-Economic Impacts of Afghan Refugees on Pakistan after 1979, Volume 15, Issue 8, 2021, www.ijicc.net

³⁹ - Ibid.

سیاسی را بیشتر دامن می زند که سیاسیون شناخته شده وارد کارزار تبلیغاتی شوند. چنانکه در مورد اخیر، محمد اشرف غنی، رئیس جمهور پیشین افغانستان، عبدالله عبدالله، حامد کرزی، احمد مسعود، مولوی عبدالکبیر، انس حقانی، سهیل شاهین، یوسف احمدی، خالد زدران و تعداد زیاد دیگری، با وصف تباین افکار و مواقف، به استقبال این پیروزی تیم کرکت افغانستان پیام‌هایی منتشر کردند. تمام این احساسات در جانب پاکستانی سبب تولید عقده بیشتر گردید و انعکاس آن به شکل کمیت‌های تند و سخت علیه تیم کریکت و مردم افغانستان ظاهر گردید.

انگیزه اصلی اخراج جبری مهاجرین افغان از پاکستان چی بود؟

تقریباً تمام تحلیلگران سیاسی بی طرف باور دارند که تصمیم اکتوبر 2023 پاکستان مبنی بر اخراج فوری بخشی از مهاجرین افغان مقیم آن کشور، در اصل یک تصمیم امنیتی و استخباراتی بوده، و جهت اصلی تصمیم گیرنده، همان استبلاشمنت یا حکومت سایه در آن کشور می باشد. این تصمیم به توصیه مقامات نظامی که تصمیم گیر اصلی در امور کلان مربوط به افغانستان می باشد، از طریق حکومت دارای صلاحیت های محدود انوارالحق کاکر؛ صدر اعظم مؤقت آن کشور، به تصویب رسانیده شد و بدون شک، هدف از آن، تحت فشار قراردادن امارت اسلامی می باشد. در حالی که وظیفه حکومت مؤقت پاکستان، پیشبرد امور روزمره و آماده گی برای انعقاد انتخابات بود، نه تصمیم گیری در قضایای مهم و سرنوشت سازی چون قضیه مهاجرین افغان، که ریشه های آن به چهار دهه قبل بر می گردد، عجله حکومت آن کشور درین عرصه واقعاً سوال برانگیز است. بخاطر دانستن این که چرا پاکستان خواسته در چنین شرائطی، امارت اسلامی را به واسطه اخراج جمعی و اجباری مهاجرین افغان، تحت فشار قرار دهد و اینکه کدام عوامل سبب به بن بست رسیدن روابط میان پاکستان و امارت اسلامی گردیده است، ناگزیریم کمی به عقب برگردیم و بر تاریخ روابط پاکستان با طالبان، مروری سریع بنماییم.

روابط طالبان با پاکستان مد و جزرهای سیاسی زیادی را تجربه نموده است. در اواسط دهه نود میلادی حین ظهور حرکت طالبان، روابط پاکستان با این حرکت حسنه بود و آنها را ضد حکومت مجاهدین در کابل و احزاب جهادی در مجموع حمایت و پشتیبانی نمود. این روابط حسنه تا حوادث یازدهم سبتمبر، دوام داشت. در نوامبر 2001م زمانی که رئیس جمهور بوش تصمیم حمله بر افغانستان را گرفت، رئیس جمهور نظامی پاکستان پرویز مشرف، طالبان را در بدل همکاری با ایالات متحده امریکا قربانی نموده عملاً در سقوط دور اول امارت اسلامی سهیم گردید.⁴⁰

بعد از اشغال افغانستان توسط نیروهای ائتلاف بین المللی، پاکستان از حضور دائم امریکا در همسایه گی خود به دو دلیل هراس داشت: یکی امنیت پروگرام هستوی اش که بزرگ ترین قضیه امنیتی این کشور می باشد و دیگری دهلیز اقتصادی پاکستان چین معروف به سی پک (China Pakistan Economic Corridor) که در 2013م در اسلام آباد به امضاء رسیده و پاکستان آرزوهای انکشاف اقتصادی کلانی را به آن بسته نموده است. به همین دلائل پاکستان در کنار دوام همکاری لوژستیک و استخباراتی با نیروهای ایالات متحده، در خفاء از طالبان مخالف امریکا و حکومت کابل نیز حمایت نمود.⁴¹

بعد از 2010م که حرکت اسلامی طالبان از لحاظ نظامی قوی گردیده و در اکثر ولایات افغانستان حضور نظامی داشت، در صد آن شد تا خود را از نفوذ پاکستان نجات داده صاحب تصمیم سیاسی مستقل، بسازد. از همین جا، فکر تأسیس دفتر سیاسی در دوحه در 2011م به میان آمد و با وصف مخالفت پاکستان؛ این دفتر به تاریخ 2013/06/18م عملاً افتتاح گردید. وقتی پاکستان

⁴⁰ علاقات إمارة أفغانستان الإسلامية ببakistan، دكتور مصباح الله عبدالباقی، مقالة لم تنشر حتى الآن

⁴¹ علاقات إمارة أفغانستان الإسلامية ببakistan.

احساس نمود که با تأسیس دفتر طالبان در دوحه، ورقه کامیابی را در مذاکرات با امریکا و حکومت افغانستان از دست خواهد داد، فشارهایی بالای طالبان وارد نموده، تعدادی را روانه زندان ها ساخت که بعضی شان درین زندان ها زیر شکنجه کشته شدند و فامیل های شان در شهرهای بزرگ پاکستان چون کوئته، کراچی و پشاور مورد فشار قرار داده شدند. این تعامل سبب شد که طالبان از پاکتان بیشتر فاصله بگیرند و به فکر انتقال ثقل کارشان به ایران شوند که آماده پذیرش طالبان بود و عملاً مراکزی را برای ترینگ افراد طالبان در مناطق مرزی بین ایران و افغانستان، در خدمت آنها قرار داد.⁴²

از 2018م که مذاکرات بین حرکت طالبان و نماینده گان حکومت امریکا در مرکز قطر؛ دوحه آغاز یافت، پاکستان یک بار دیگر کوشید تا جلو تفاهم میان طالبان و امریکا را گرفته، نگذارد آنها به تنهایی زمام امور در افغانستان را به دست گیرند. به همین خاطر با حکومت محمد اشرف غنی روابط نزدیکی ایجاد نمود و امتیازاتی با این وعده از آنها به دست آورد که طالبان را مورد فشار قرار دهد تا حاضر به مذاکرات صلح با حکومت افغانستان شوند.⁴³ روزنامه دیلی تایمز به نقل از منابع رسمی در پاکستان نوشت: "پاکستان نمی تواند برطالبان فشار وارد کند ولی تلاش می کند که آنان را متقاعد سازد که در روند مذاکرات صلح پیشرفت بوجود آید." در همین دوران، هیئت های عدید پاکستانی به شمول لوی درستیز قمر باجوه، از کابل دیدن نمودند و محمد اشرف غنی در اپریل 2021م شخصاً به اسلام آباد سفر کرده و برخلاف عرف دیپلماتیک، با قمر باجوه، در قرارگاه مرکزی اردوی آن کشور در راولپندی ملاقات نمود.⁴⁴ چندین مقامات پاکستانی، به شمول جنرال قمر باجوه، از کابل دیدارهای مکرر داشتند. غنی در جون 2019م نیز سفری به پاکستان داشت که ضمن آن با صدراعظم عمران خان دیدار و از وی خواهان همکاری پاکستان با حکومت کابل، و کامیابی پروسه صلح با طالبان، به نفع حکومت اشرف غنی بود. البته مقامات پاکستانی درین فرصت نمی توانستند بر طالبان فشار وارد کنند ولی تلاش می کردند که آنان را متقاعد سازند در روند مذاکرات صلح با حکومت اشرف غنی، پیشرفت به وجود آید.⁴⁵

درین دوره روابط اسلام آباد و کابل به حدی نزدیک گردیده بود که مقام های افغان و پاکستانی توافق کردند تا افسران ارتباطی در کابل و اسلام آباد جابه جا سازند و نیز در امتداد خط دیورند مرکزهای هماهنگی ایجاد شود. قرار بود که یکی ازین مراکز در طورخم و دیگری در چمن تأسیس شود. توافق در این باره، پس از نشست رییسان کل عملیات های نظامی افغانستان و پاکستان در شهر راولپندی، به دست آمد. هدف از گماشتن افسران ارتباطی در کابل و اسلام آباد و نیز ایجاد مرکزهای هماهنگی در امتداد خط دیورند، شریک ساختن اطلاعات استخباراتی و نظارت از رفت و آمد هراس افگنان در امتداد این خط گفته و تبادل اطلاعات استخباراتی در باره حضور و فعالیت های شورشیان مشکوک و اقدامات مقتضی در برابر آنها نشان داده شده بود.⁴⁶

تحریک طالبان پاکستان؛ گره اصلی میان دولتین

گره اساسی در روابط کنونی امارت اسلامی با پاکستان؛ قضیه تحریک طالبان پاکستان (TTP) است، که بعد از کامیابی طالبان در اگست 2021م قوت یافته و عملیات شان بالای اهداف نظامی در پاکستان بیشتر شده است. پاکستان در زمان جمهوریت نیز دعوا داشت که عناصر مربوط تحریک طالبان پاکستان در افغانستان تمرکز دارند و هر از گاهی یک بار، مناطق سرحدی افغانستان در ولایت کنر را به زعم سرکوب کمپ های مخالفین مسلح خود، مورد آتشباری قرار میداد. با استقرار امارت اسلامی در کشور، حکومت

⁴²- Ibid.

⁴³- Ibid.

⁴⁴- <https://www.bbc.com/persian/afghanistan-56925515>

⁴⁵- <https://www.bbc.com/persian/afghanistan-56925515>

⁴⁶- رییس-ارتش-پاکستان-از-کابل-دیدار-می-کند / <https://tolonews.com/fa/afghanistan>

پاکستان توقع داشت که عناصر مربوط به تحریک طالبان پاکستان از طرف حاکمیت جدید سرکوب و نابود ساخته شود و یا هم به پاکستان سپرده شوند. در عوض، امارت اسلامی قضیه تحریک طالبان پاکستان را موضوع داخلی آن کشور دانسته، تعهد خویش مبنی بر عدم مداخلت در کشورها را، بارها و بارها اعلان نموده اند. البته در یکی دو مورد هم میزبانی مذاکرات صلح میان وفود تحریک طالبان پاکستان و نماینده گان حکومت پاکستان را به عهده گرفتند، که متأسفانه نتیجه‌ای مطلوب نداد. بعد از ناکامی گفتگوهای صلح، تحریک طالبان پاکستان حملات شان را بر مواضع نظامی حکومت پاکستان تشدید بخشیدند که این امر سبب سردی بیشتر روابط اسلام آباد با کابل گردید.

در 30 جنوری، طالبان پاکستانی به مقر پولیس در پیشاور، مرکز خیبر پختونخوا، ایالت شمال غربی هم‌مرز با افغانستان حمله کردند و جان بیش از 80 نفر را گرفتند که همه آنها به جز سه نفر، افسران پولیس بودند. این یکی از مرگبارترین حملات در تاریخ این ایالت نا آرام و مرگبارترین حمله به پولیس در این کشور بود. سپس، در 17 فبروری، در حالیکه مقامات هنوز سراسیمه بودند، تحریک طالبان پاکستان به محوطه‌ای در قلب کراچی، مرکز اقتصادی پاکستان، که دفتر رئیس پولیس ایالت سند در آن قرار داشت، حمله کرد. در این حمله پنج - چهار پرسونل امنیتی و یک غیرنظامی کشته شدند. این حملات نشان می‌دهد که شورش تحریک طالبان پاکستان ابعاد تهدیدآمیزی به خود گرفته است.⁴⁷

پاکستان مدعی است که مرکز فرماندهی تحریک طالبان پاکستان در افغانستان میباشد و سرعت حملات این گروه در پاکستان بلافاصله پس از تصرف کابل پایتخت افغانستان توسط طالبان افغان در آگست 2021 افزایش یافت. پاکستان از طالبان افغان خواست که شورشیان پاکستانی را بیرون کنند، یا تحرکات آنها را مهار کنند، اما طالبان افغان در عوض با پیشنهاد میانجیگری اصرار داشتند که اسلام آباد در مورد توافق صلح با تحریک طالبان پاکستان مذاکره کند. رهبران ملکی و نظامی پاکستان، و همچنین بسیاری از تحلیلگران امنیتی پاکستان، بر این باورند که گفت‌وگوهای بعدی تنها شورشیان را جسورتر کرد. که سر انجام در نوامبر 2022، مذاکرات شکست خورد.⁴⁸

طی دو نیم سال گذشته وفود زیادی اعم از علماء، دیپلماتیون و رجال نظامی، به شمول لوی درستیز پاکستان، بخاطر مذاکره روی این موضوع به کابل آمدند، اما چنین به نظر میرسد که قناعت شان در قضیه تحریک طالبان پاکستان، حاصل نشده است. آنها از امارت اسلامی می‌خواهند تا عناصر مربوط این تحریک را دستگیر و به پاکستان بسپارند و یا هم خود علیه آن اقدام نمایند، در حالیکه مسئولین امارت اسلامی، این موضوع را مربوط به خود نمی‌دانند. صدراعظم مؤقت پاکستان چندین بار در رسانه‌ها اظهار داشته که آنها از طریق رئیس استخبارات نظامی (ISI) با صراحت به طالبان گفته اند که یکی از دو راه را انتخاب نمایند؛ یا جانب حکومت پاکستان را بگیرند و یا هم در کنار تحریک طالبان پاکستان قرار گیرند. آصف درانی؛ نماینده ویژه پاکستان برای افغانستان نیز ضمن گفتگوی تلویزیونی به تاریخ 12 نوامبر، به طالبان گفت که حکومت طالبان در کابل باید میان حکومت پاکستان و طالبان پاکستانی (تی‌تی‌پی) یکی را انتخاب کند، با هردو نمی‌تواند همکار باشد. اما سخنگوی حکومت طالبان می‌گوید چنین اظهاراتی به روابط دو کشور صدمه وارد می‌کند.⁴⁹

⁴⁷ - <https://www.crisisgroup.org/fa/asia/south-asia/pakistan/pakistani-taliban-test-ties-between-islamabad-and-kabul>

⁴⁸ - <https://www.crisisgroup.org/fa/asia/south-asia/pakistan/pakistani-taliban-test-ties-between-islamabad-and-kabul>

⁴⁹ - <https://www.bbc.com/persian/articles/cp3pvjg5pko>

آقای درانی در یک برنامه تلویزیونی با عنوان «امبسدور لاونج» با حضور نمایندگان رسانه‌های این کشور در مورد «تیره شدن» روابط میان اسلام‌آباد و کابل به دنبال انتقادهای شدید از پاکستان مبنی بر اخراج دسته‌جمعی مهاجران و پناهجویان افغان از آن کشور، صحبت می‌کرد. او گفت: «حضور» رهبری تی‌تی‌پی، اعضای آن‌ها و «آزادی رفت و آمد» و فعالیت‌هایشان در داخل خاک افغانستان حاکی از «عدم کنترل» امارت اسلامی بر طالبان پاکستانی است. وی گفت که «در حال حاضر ۶ هزار نفر از اعضای تی‌تی‌پی با خانواده‌هایشان در افغانستان حضور دارند، این افراد در حملات میان‌مرزی حضور دارند، نیروهای امنیتی پاکستان را هدف قرار می‌دهند و در کشتارهای دسته‌جمعی شهروندان غیرنظامی این کشور دخالت داشته‌اند».⁵⁰

طی دویسم سال گذشته از جانب حکومت پاکستان چندین وفدی از علماء بخاطر گفتگو و میانجی‌گری درین قضیه، از کابل دیدن نموده‌اند. وفد کلانی از علمای ولایات مختلف پاکستان به رهبری مفتی اعظم پاکستان؛ مولانا محمد تقی عثمانی که به تاریخ 26 جولای 2022م به افغانستان آمد، از مهم‌ترین این وفود به شمار می‌آید. هدف اعلان شده این وفد، ملاقات با قیادت‌های حرکت طالبان پاکستان و اقناع شان به ترک مبارزه مسلح ضد آن کشور بود. ملاقات‌های متعددی بین طرفین در کابل صورت گرفت، اما نتیجه‌ای از آن بیرون نیامد.

پس از آن یک مرکز نظامی مربوط قوای هوایی پاکستان به تاریخ 4 نوامبر (2023م) در منطقه " میانوالی " ⁵¹ وزارت خارجه پاکستان، نماینده امارت اسلامی در اسلام‌آباد را به تاریخ 13 نوامبر درین رابطه احضار کرده خواست تا فرمایشات آن کشور را به امارت اسلامی، ابلاغ کند که ازین قرار بود: «حمله میان‌والی را بررسی کنید و علیه عاملان آن اقدام قاطعانه انجام دهید و این حمله را در بالاترین سطح محکوم کنید. علیه همه گروه‌های تروریستی و رهبران آن‌ها، عاملان حمله و رهبران موجود تحریک طالبان پاکستان در افغانستان اقدام عملی انجام دهید. آن‌ها را به پاکستان تحویل دهید و از استفاده از خاک افغانستان برای تروریسم علیه پاکستان جلوگیری کنید».⁵²

اتهامات پاکستان علیه افغانستان در حالی شدت می‌گیرد که مقامات بلندپایه امارت اسلامی نیز انگشت انتقاد به طرف پاکستان دراز نموده و اتباع آن کشور را در حملات خشونت‌بار در کشور دخیل می‌داند. به گفته گروپ بحران؛ نگرانی اصلی امنیتی طالبان، شاخه محلی داعش (ولایت خراسان دولت اسلامی) است - که آنها بارها پاکستان را به پناه دادن به آن متهم کرده‌اند. به تاریخ (10 جدی 31/دسامبر 2023م) ملا محمد یعقوب مجاهد؛ سرپرست وزارت دفاع و رئیس کمیسیون امور امنیتی و تصفیوی امارت، ضمن کنفرانس خبری‌ای ادعاء کرد که اتباع پاکستانی در حملات داعش در افغانستان سهم دارند. وی گفت که اتباع تاجکستانی در قدم اول و اتباع پاکستانی در قدم دوم در حملات دخیل بودند که بیش از ۲۰ شهروند پاکستان در نتیجه عملیات نیروهای امنیتی کشته و صدها تن دیگر بازداشت شده‌اند. آقای مجاهد ازین کشورها خواست تا نگذارند از طریق آنها «عناصر شریر» وارد افغانستان شوند. محمد یعقوب مجاهد همچنان ادعاها مبنی بر افتادن تجهیزات نظامی به جا مانده از حکومت قبلی به گروه‌های مسلح را بدون ذکر نام تحریک طالبان پاکستان، رد کرده گفت: «سلاح‌ها، مهمات و تجهیزات نظامی به جامانده از اداره قبلی در افغانستان مصئون و در دستان مسئول است، ادعاهای که گویا این اسلحه به دست برخی گروه‌ها افتاده، عاری از حقیقت و پروپاگند محض است».⁵³ پولیس

⁵⁰ - <https://www.bbc.com/persian/articles/cp3pvyjg5pko>

⁵¹ - <https://www.bbc.com/persian/afghanistan-67273023>

⁵² - <https://www.bbc.com/persian/articles/c25y1ez241no>

⁵³ - <https://www.ariananews.af/fa/...> محمد-یعقوب-مجاهد-اتباع-تاجیکستانی-و-پاکستان

پاکستان میگوید، تحریک طالبان پاکستان به سلاح هایی مانند نارنجک های راکتی و دستگاه های تصویربرداری حرارتی دست یافته اند که با خروج نیروهای غربی در افغانستان به جا مانده بودند.

وزیر دفاع سابق پاکستان جنرال متقاعد نعیم خالد لودھی در گفتگویی با الجزیره نت گفت که "امارت اسلامی و حکومت پاکستان؛ هردو از یک دیگر مأیوس شده اند." وی باور دارد "در صورتی که تغییر کلانی در سیاست پاکستان رخ ندهد، کامیابی مذاکرات با طالبان پاکستان و برقراری روابط نیک با حکومت افغانستان، آرزوی دوری خواهد بود. به همین خاطر، اردوی پاکستان باید آماده دوام اضطرابات داخلی باشد."⁵⁴

پس از حمله پیشاور، وزیر داخله پاکستان هشدار داد که در صورت ادامه عملیات تحریک طالبان پاکستان، ممکن است نیروهای پاکستانی به افغانستان حمله کنند. وزیر خارجه امارت اسلامی در پاسخ از پاکستان خواست تا "خانه خود راسرو سامان دهد."⁵⁵

به نظر میرسد که اخیراً مسؤولین امارت اسلامی تهدیدات پاکستان را جدی گرفته، حاضر به نشستن روی میز مذکره در رابطه به مسائل امنیتی میان دو کشور گردیدند، کاری که قبلاً از آن خود داری می کردند. حتی تصمیم کلانی چون اخراج 1.7 میلیون مهاجر نیز کابل را مجبور ساخت به شکل عاجل به میز مذاکره با اسلام آباد نشیند. سخنگوی ارشد امارت اسلامی به تاریخ 10 جدی اعلان نمود که آنها مولانا فضل الرحمن را به کابل دعوت نموده اند. این سفر نیز صورت گرفت و گفته می شود که مولانا فضل الرحمن با مقامات ارشد امارت اسلامی به شمول ملا هبت الله اخوند زاده نیز دیدار و گفتگو نمود، ولی ظاهراً نتایج ملموسی از آن به دست نیامد.

به تعقیب دعوت مقامات طالبان از رهبر جمعیت علمای پاکستان به کابل، هیئتی مرکب از مقامات وزارت دفاع، ریاست استخبارات و وزارت اطلاعات و فرهنگ افغانستان نیز به تاریخ 13 جدی عازم اسلام آباد شدند.⁵⁶ هیئت امارت اسلامی به رهبری والی کندهار ملا شیرین، در حاشیه ششمین نشست کمیته هماهنگی افغانستان و پاکستان با مقامات متعدد از جمله وزیر خارجه حکومت موقت پاکستان دیدار و گفتگو کرد. آقای عباس جیلانی از نشست خود با هیئت افغانی اظهار خوشی نموده گفت که طی این ملاقات، بر تعهد پاکستان به ادامه تعامل و روابط دوجانبه سودمند با افغانستان و همچنین بر ضرورت رسیدگی به همه مسائل برای استفاده کامل از ظرفیت تجارت و اتصال تاکید کرده است. رسانه های پاکستانی محور این گفتگوها را تحریک طالبان پاکستان وانمود ساختند، اما مقامات امارت اسلامی سفر این هیئت را بخشی از سفرهای عادی کمیته حل منازعات در امتداد خط فرضی دیورند توصیف نموده تاکید نمودند که افغانستان طرفدار صلح و ثبات در همه کشورها به ویژه کشورهای همسایه است و نباید همسایگان افغانستان، نگران تهدیدها از خاک این کشور باشند.⁵⁷

پیامدهای اخراج جبری مهاجرین افغان و اثرات آن بر روابط دو کشور

از آنچه گفته آمدیم، به این نتیجه می رسیم که تصمیم اخراج مهاجرین افغان توسط پاکستان کاملاً منشأ امنیتی داشته و ناشی از سوء تفاهات موجود بین دو کشور همسایه و ناشی از بی اعتمادی و روحیه غیر دوستانه ای است که حکومت پاکستان نسبت به امارت اسلامی دارد. هدف این اقدام، تحت فشار قرار دادن حاکمیت افغانستان بوده است تا از یک طرف آنها را با سروسامان دادن به

⁵⁴ - عام-علی-حکم-طالبان-کیف-تنظر-باکستان <https://www.aljazeera.net/politics/2022/8/15>

⁵⁵ - <https://www.crisisgroup.org/fa/asia/south-asia/pakistan/pakistani-taliban-test-ties-between-islamabad-and-kabul>

⁵⁶ - مولانا-فضل-الرحمن-روز-چهارشنبه-هفته-جا-... <https://www.ariananews.af/fa/>

⁵⁷ - تاکید-وزیر-خارج-حکومت-موقت-پاکستان-بر-... <https://www.ariananews.af/fa/>

۱.۷ میلیون از مهاجرین تازه وارد تحت فشار قرار دهد و از جانب دیگر به آن هشدار دهد که اگر به خواست‌های آن کشور تمکین نکند، فشارهای دیگری به شمول عملیات نظامی نیز می‌تواند در راه باشد. چیزی که در بیانات مسئولین پاکستانی، تلویحاً به آن اشاره شده است.

اقدام به اخراج مهاجرین افغان، نه تنها امارت اسلامی را به تمکین به خواسته‌های امنیتی پاکستان مجبور نساخت، بلکه سبب شد تا بیشتر از پاکستان فاصله گرفته و درصدد تقویت روابط دوجانبه با دول دیگر منطقه گردد. اولین نشانه‌های چنین تغییری، سفر وزیر خارجه افغانستان امیر خان متقی، به دعوت وزیر خارجه حسین امیر عبداللہیان به ایران، به بهانه اشتراک در همایش عالی‌رتبه مشورتی فلسطین بود که به تاریخ ۲ جدی در تهران برگزار شد.⁵⁸

حکومتی که در نتیجه انتخابات ۸ فبروری ۲۰۲۴م در پاکستان تشکیل می‌شود، دچار مشکلات عدیده از جمله فشارهای اقتصادی، شکست و ریخت سیاسی و اپوزیسیون قوی به قیادت تحریک انصاف پاکستان خواهد بود. گمان نمی‌رود چنین حکومتی، تجربه اخراج اجباری مهاجرین افغان را از سرگیرد. بناءً سال پیش رو، ازین ناحیه برای مهاجرین افغان در پاکستان، نسبت به سال قبل بهتر خواهد بود. جانب افغانی که سیاست اقتصاد محور را پیش گرفته و درصدد انکشاف همکاری منطقه‌ای است، نیز کوشش خواهد نمود تا از وخامت بیشتر اوضاع جلوگیری نموده تنش‌های موجود با پاکستان را کاهش دهد. در غیر این صورت، امکان ادامه تنش‌ها تا سرحد برخوردهای مسلحانه میان هردو کشور هنوز وجود دارد. چنانکه پس از عملیات سال گذشته طالبان پاکستان بر یک مرکز پولیس در ایالت سرحد، وزیر داخله پاکستان هشدار داد که در صورت ادامه عملیات تحریک طالبان پاکستان، ممکن است نیروهای پاکستانی در افغانستان حمله کنند چیزی که وزیر خارجه امارت اسلامی را واداشت تا در پاسخ، از پاکستان خواست تا “خانه خود راسرو سامان دهد ویر دیگران اتهام نبندد”.⁵⁹ مناطق سرحدی ماورای دیورند، به خصوص ایجنسی اورکزئی، به خاطر تنظیم دوباره فعالیت‌های داعش و استفاده از آن علیه افغانستان، مساعد می‌باشد. اطلاعاتی وجود دارد که همین اکنون کمپ‌های نظامی داعش-شاخه خراسان، در منطقه قبائلی اورکزئی تحت اشراف اردوی پاکستان به فعالیت آغاز نموده است.⁶⁰ ظهور دوباره داعش و فعالیت‌های آن در افغانستان می‌تواند امتیاز عمده امارت اسلامی را که امنیت عمومی است، به چالش جدی بکشد.

مهاجرینی که به زور از پاکستان اخراج شده‌اند، خاطرات تلخی از تعامل بد پولیس و ادارات پاکستانی، در دوران اخراج شان دارند. این خاطرات از یک طرف احساسات ضد پاکستان را در میان مردم تقویه نموده است، به خصوص، آنانی که به علت اخراج جبری و اجباری از پاکستان، معاملات حل نشده‌ای را به عقب گذاشته‌اند. این مشکلات ایجاب سفر تعداد زیاد از مهاجرین سابق را به پاکستان می‌نماید تا معاملات تجارتي، پولی و ملکیتی شان را در آنجا حل و فصل کنند، در حالی که به دست آوردن ویزای پاکستان در کابل یک امر دشوار و صعب‌المال است و اکثر افغان‌های تازه وارد به کشور قادر نخواهند بود تا در بدل پول گزاف ویزای پاکستان را به دست آرند. دوام مشکل ویزا، به این نفرت‌ها بیشتر دامن خواهد زد.

هزاران تن از افغانها در سراسر پاکستان طی چهارو نیم دهه مهاجرت، با فامیل‌های پاکستانی رشته خویشی و قرابت برقرار نموده‌اند، اخراج فوری و اجباری، برای آنها مشکلات جدی‌ای را در اقامت و رفت و آمدها ایجاد نموده است. کم نیستند رفاقت‌های

⁵⁸ - سفر-وزیر-خارجه-طالبان-به-ایران/5973451/ <https://www.mehrnews.com/news/5973451/>

⁵⁹ - <https://www.crisisgroup.org/fa/asia/south-asia/pakistan/pakistani-taliban-test-ties-between-islamabad-and-kabul>

⁶⁰ - آيا-داعش-شاخه-افغانستان-محصول-جدید-پاکستان-است--13566854/20230130/ <https://sputnik.af/20230130/13566854/>

شخصی‌ای که میان جوانان افغان و جوانان هم‌سن پاکستانی شان به میان آمده بود که صفحات اجتماعی منعکس کننده برخی از آن‌ها می باشد، اقدام اخیر پاکستان، به این روابط انسانی نیز لطمه زده است.

روابط اقتصادی دو کشور همسایه، سالها گراف بالایی داشته است، این روابط ازین به بعد تقلیل یافته و حکومت افغانستان سیاست ایجاد راه های بدیل و استفاده از فرصت های جدید تجارتي و اقتصادی در منطقه را سرعت خواهد بخشید. چنانکه امیرخان متقی در سفر اخیر خود درین رابطه گفتگوهای جدی‌ای با مقامات ایرانی داشته است.

این اقدام همچنان روی روابط فرهنگی و تعلیمی میان دو کشور، اثر نامطلوبی خواهد گذاشت. هزاران تن از جوانان افغان طی چند دهه در پوهنتون های مختلف پاکستان تحصیل نموده و از آنجا سند فراغت حاصل نموده اند. سردی روابط دو کشور، بالای این پروسه نیز تأثیر منفی گذاشته، حاکمیت افغانستان و مردم عادی، در صدد تجربه راه جدید برای ادامه تحصیل خواهند بود. این درحالیست که تحصیل در آن کشور، برای جوانان افغان نسبت به بسیاری از جاهای دیگر، کم هزینه تر، تمام می گردید.

نتیجه گیری

سابقه مهاجرت های دسته جمعی افغان ها به پاکستان، نزدیک به نیم قرن می رسد. علت های عمده مهاجرت افغان ها به خارج از کشور، بی ثباتی سیاسی، استبداد حکومت ها و جنگ های داخلی بوده است. افغان ها طی چهارو نیم دهه مهاجرت در پاکستان، با آرامش و امنیت زنده گی نموده و قانون آن کشور را رعایت نموده اند. آنها از لحاظ اجتماعی برای جامعه پاکستانی مشکل ساز نبوده و از لحاظ اقتصادی بالای پاکستان، بار نبوده اند، بلکه سبب رشد اقتصادی مزید در آن کشور گردیده اند. بناءً تصمیم اخیر پاکستان مبنی بر اخراج فوری و جبری آنها از آن کشور، انگیزه اجتماعی و اقتصادی ندارد.

اخراج فوری مهاجرین افغان از پاکستان، مسائل مربوط به خود مهاجرین نه، بلکه بخاطر مسائل امنیتی‌ای می باشد که از عدم همکاری امارت اسلامی، در قلع و قمع تحریک طالبان پاکستان TTP، و عدم استجابت به دغدغه های امنیتی اردو و استخبارات آن کشور، می باشد. در حقیقت، پالیسی اخراج مهاجرین افغان به عنوان آله فشار بخاطر تغییر پالیسی های مستقلانه امارت اسلامی و قائل نشدن نقش "برادر بزرگ" برای پاکستان در امور افغانستان، اعمال شده است.

اخراج مهاجرین افغان به این سرعت و در آغاز یک زمستان سرد، نقض صریح حقوق بشری بوده، در مغایرت با کنوانسیون های بین المللی و عدم مطابقت با اخوت اسلامی و حسن همجواری قرار دارد. این تصمیم اگر از یک طرف حکومت و مردم افغانستان را در چالش بزرگ قرار داده و هموطنان تازه وارد را با مشکلات عدیده و آینده دشوار روبرو نموده است، از جانب دیگر، روابط آینده دو ملت را شدیداً متضرر نموده است.

پیشنهادات

1. دولت پاکستان نباید قضیه مهاجرین را که یک قضیه انسانی است، بخاطر حصول اهداف سیاسی و امنیتی و ایجاد فشار بالای یک کشور همسایه و دوست، وسیله گردانند. دوام پروسه اخراج جبری مهاجرین می تواند روابط دو کشور را شدیداً متضرر سازد.

2. پاکستان باید کنوانسیون های بین المللی در مورد حقوق مهاجرین و اصل حسن همجواری و اخوت اسلامی را رعایت نموده، پروسه جاری اخراج اجباری مهاجرین افغان را متوقف، و در تعامل با مابقی مهاجرین افغان در آن کشور، از ضبط نفس و تعامل نیک انسانی کار بگیرد.

3. پاکستان اگر می خواهد تمام مهاجرین افغان را ازین کشور به افغانستان عودت دهد، این کار را باید به اساس یک پلان واقع بینانه و مدروس، به شکل مرحله وار و در مشوره با اداره مهاجرت سازمان ملل متحد و حکومت افغانستان، تنظیم نماید.
4. تجاوزاتی که حین اخراج اجباری مهاجرین افغان از ماه اکتوبر 2023م به این طرف از طرف پولیس و مراجع مربوطه صورت گرفته و پول هایی که به شکل غیر قانونی از آنها گرفته شده، مورد بررسی قرار گرفته، به افراد و فامیل های متضرر، جبران خساره صورت گیرد.
5. حکومت پاکستان باید شرائطی را به وجود آورد که ضمن آن افغان های تازه بیرون کرده شده از آن کشور، بتوانند به پاکستان سفر نموده قضایای مالی و حقوقی شان در آن کشور را حل و فصل نمایند. به این خاطر باید کمیسیون باصلاحیت سمع شکایات در سطح فدرال و صوبه ها تشکیل یابد. تسهیل اجرائات اعطای ویژه آن کشور، نیز یکی از مستلزمات این امر می باشد.
6. اداره مهاجرت سازمان ملل متحد UNHCR باید در همکاری با سائر مؤسسات بین المللی، تحفظ لازم برای مهاجرین افغان در پاکستان و ایران را فراهم نموده از عودت اجباری آنها جلوگیری به عمل آورد.
7. همچنان این اداره باید در ایجاد سهولت های لازم زندگی برای افغان های عوت کننده در داخل افغانستان، اقدامات عاجل و جدی روی دست گرفته برای این کار بودجه کافی تدارک نماید، زیرا امارت اسلامی به هیچ صورت نمی تواند بار مشکلات ناشی از عودت ده ها هزار تن افغان را به تنهایی خود بردارد.
8. مردم افغانستان از مؤسسات خیریه، تجار ملی و اهل خیر در داخل و خارج کشور متشکر می باشند که در چنین شرائط دشواری به میدان شتافته، از هموطنان عودت کننده استقبال گرم نموده ضرورت های عاجل اعم از دواء، غذا و لباس را در خدمت ایشان قرار دادند. این خدمات باید توسعه یابد و تا زمان جابجایی و ادغام مجدد افغان های تازه وارد به کشور، ادامه یابد.
9. ضرورت آن دیده می شود که فعالیت های مؤسسات کمک کننده باید هم آهنگی و نظم بیشتر یابد تا مؤثریت آنها بیشتر گردد.
10. استقبال گرم و مسؤولانه مسؤولین امارت از هموطنان عودت کننده و ایجاد کمپ های مؤقت برای بود و باش و رفع مشکلات عاجل آنها؛ امری درخور تقدیر و ستایش می باشد، اما این کافی نمی باشد. ایجاب می نماید تا حکومت مؤقت، پلان مرحله واری را جهت جابه جایی و حل مشکلات عودت کننده گان در درون افغانستان، طرح و به همکاری مؤسسات ملی و بین المللی آنها مورد تطبیق قرار دهد.
11. لازم است تا امارت اسلامی افغانستان دیپلماسی فعالی بخاطر حمایت از مهاجرین افغان و دفاع از حقوق ایشان در کشورهای همسایه را روی دست داشته باشد، وزارت امور مهاجرین باید به صورت مسلسل با ادارات ممثل در کشورهای همسایه در تماس بوده، جلو حوادث ناگوار را قبل از وقوع آن، به هم کاری مؤسسات بین المللی بگیرد.
12. یکی از مهم ترین ضرورت های هموطنان عودت کننده، فراهم سازی زمینه های تعلیمی و تحصیلی برای فرزندان شان در داخل کشور می باشد. جوانان مهاجر اعم از دختران و پسران در پاکستان در شرائط بسیار بهتری نسبت به افغانستان درس

می خواندند، لازم است تا شرایط مناسبی در داخل کشور نیز برای شان فراهم شود، نشود که خدای خواسته در اثر بی توجهی مسئولین، این جوانان در وطن خودشان از ادامه تعلیم و تحصیل محروم گردند.

منابع:

References:

1. Session Executive Committee, Report on UNHCR 31st, 1980 August 14-UNHCRA, A/AC.96/577 and Proposed Voluntary Funds Programmes and Budget for 1981, par. 1980-Assistance Activities in 1979 .p. 175 ,602
2. Apex committee, website of Special Investment Facilitation Council (SIFC) <https://www.sifc.gov.pk/organization>
3. Special Investment Facilitation Council (SIFC), is a powerful organization, concentrated on investment in Pakistan, for more details see it online:> <https://www.sifc.gov.pk/organization>
4. Refugee Statistics, UNHCR, February 2005, available at:
<https://www.unhcr.org/statistics/%20STATISTICS/4486ceb12.pdf>
5. Pakistan to register 1.4m Afghan refugees by July: minister, Express Tribune, 11 March 2015, see it online:
<http://tribune.com.pk/story/851602/pakistan-to-register-1-4m-afghan-refugees-by-july-minister>
6. EUAA publishes report on Afghan refugees in Pakistan, European Union Agency for Asylum, May 2022. Available at:
7. <https://euaa.europa.eu/news-events/euaa-publishes-report-afghan-refugees-pakistan>
8. Afghan Refugees and Apex Committee Decision to Deport Illegal Migrants from Pakistan, POLICY BRIEF, Islamabad Policy Research Institute (IPRI), number 3, October 2023, available at:
<https://ipripak.org/afghan-refugees-and-apex-committee-decision-to-deport-illegal-migrants-from-pakistan/>
9. چرا پاکستان تصمیم گرفت پناهجویان افغان را اخراج کند؟ <https://www.bbc.com/persian/afghanistan-67273023>
10. Afghanistan international TV Channel Youtbe.com/
11. پاکستان باید بر طرح خود در رابطه به اخراج مهاجران افغان تجدید نظر کند ,روزنامه انیس ،
Available at:
<https://anisdaily.com/?p=20188>

12. Express Tribune, Pakistan to register 1.4m Afghan refugees by July: minister, 11 March 2015, see it online:> <http://tribune.com.pk/story/851602/pakistan-to-register-1-4m-afghan-refugees-by-july-minister/>
13. Afghanistan International, TV Channel Youtbe.com/
14. URGENT APPEAL TO REVERSE DECISION ON REPATRIATION OF REFUGEES FROM PAKISTAN, Amnesty International, available at: <https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2023/10/ASA3373622023ENGLISH.pdf>
15. Pakistan: Decision on forced returns of Afghan refugees must be reversed immediately, Amnesty International, available at: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2023/10/pakistan-decision-on-forced-returns-of-afghan-refugees-must-be-reversed-immediately/>
16. Forced returns from Pakistan deepen Afghanistan's humanitarian crisis, available at: <https://www.unhcr.org/news/forced-returns-pakistan-deepen-afghanistan-s-humanitarian-crisis>
17. UN agencies call on Pakistan to protect Afghan refugees, official website of the United Nations, available at: <https://news.un.org/en/story/2023/10/1142022>
18. اقوام متحدہ، مغربی ممالک کی افغانوں کی نشاندہی اور تحفظ کی درخواست , available at: <https://www.independenturdu.com/node/151326>
19. Afghanistan's refugees: forty years of dispossession, available at: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2019/06/afghanistan-refugees-forty-years/>
20. Kabul's TTP Stance Prompts Pakistan to Repatriate Afghan Refugees, available at: <https://khybernews.tv/kabuls-ttp-stance-prompts-pakistan-to-repatriate-afghan-refugees/>
21. Afghan Refugee Situation in Pakistan: Prospects of Integration vs Repatriation, available at: <https://www.ips.org.pk/afghan-refugee-situation-in-pakistan-prospects-of-integration-vs-repatriation/>
22. Afghan refugees, by Arif Hasan, Published in Daily DAWN, November 13, 2023 available at: <https://www.dawn.com/news/1788912>
23. Pakistan Runs Out of Patience With Afghan Taliban, The Diplomat, available at: <https://thediplomat.com/2023/10/pakistan-runs-out-of-patience-with-afghan-taliban/>
24. Liaising with Pakistan govt. for safety of Afghan refugees, asylum seekers: US, available at:

<https://www.thenews.com.pk/print/1126688-liaising-with-pakistan-govt-for-safety-of-afghan-refugees-asylum-seekers-us>

25. Pakistan in contact with US over plan to send Afghan refugees back home, available at:

<https://www.nation.com.pk/28-Sep-2023/pakistan-in-contact-with-us-over-plan-to-send-afghan-refugees-back-home>

26. اخراج مهاجران افغان از پاکستان نقشه‌ای برای «باج‌گیری» است official website of Afghanistan International TV ,

Channel, available at: <https://www.afintl.com/202310052768>

27. The Pakistani Taliban Test Ties between Islamabad and Kabul, Crisis Group, available at:

<https://www.crisisgroup.org/fa/asia/south-asia/pakistan/pakistani-taliban-test-ties-between-islamabad-and-kabul0>

28. محمد یعقوب مجاهد: اتباع تاجیکستانی و پاکستانی در حملات داعش در افغانستان نقش داشتند

<https://www.ariananews.af/fa/محمد-یعقوب-مجاهد-اتباع-تاجیکستانی-و-پا>

29. اخراج مهاجران افغان از پاکستان معضلی جدید در روابط اسلام‌آباد و کابل

<https://www.trt.net.tr/persian/thlyl-w-gzrsh/2023/11/11/khrj-mhjrn-fgn-z-pkhstn-m-dly-jdyd-dr-rwbt-slmabd-w-khbl-2063252>